

НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ПАТЕНТУВАННЯ: АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ

Висвітлено основні аспекти впливу патентів на технологічний та соціальний розвиток та запропоновано адаптувати потужний світовий досвід у даній сфері до українських реалій.

Ключові слова: патент, винахід, патентування, патентні портфелі, технологічний розвиток.

Освещены основные аспекты влияния патентов на технологическое и социальное развитие и предложено адаптировать мощный мировой опыт в данной сфере к украинским реалиям.

Ключевые слова: патент, изобретение, патентирование, патентные портфели, технологическое развитие.

It covers the basic aspects of the impact of patents on the technological and social development, and proposed to adapt the powerful world experience in this field to the Ukrainian context.

Keywords: patent, invention patents, patent portfolios, technological development.

Широко визнається, що патенти на винаходи є потужним інструментом сприяння економічному розвитку, а також впливовим чинником розвитку суспільства. Ця позиція є загальною як для українських фахівців, так і для їхніх закордонних колег [8]. Безумовно, патенти на момент свого виникнення замислювались як інструмент стимулювання винахідницької діяльності, заохочення трансферу технологій та сприяння поширенню знань у суспільстві. Проте існує низка проблем, пов'язаних із впливом патентів на технологічний та соціальний розвиток суспільства, деякі з цих проблем впливають із самої природи патентного захисту (яка носить монополістичний характер).

Аналіз останніх досліджень з цієї теми свідчить про те, що в публікаціях українських спеціалістів основна увага приділяється позитивним наслідкам системи захисту прав на інтелектуальну власність, зокрема – системі патентування [2; 12; 15]. В умовах створення такої системи це, значною мірою, було цілком виправданим кроком. Закордонні експерти розглядають і негативні аспекти існуючих систем [21; 23; 24]. У той же час слід зазначити, що в останні роки і у вітчизняній літературі з'являються публікації, де згадуються нагальні проблеми, пов'язані із вадами існуючої системи та коректним використанням відповідних статистичних даних щодо її стану.

На наш погляд, у вітчизняній літературі зазначені вище проблеми висвітлені недостатньо повно. Тому і постало питання, проаналізувати існуючий досвід зарубіжних країн та спробувати адаптувати до українських реалій те позитивне, що там існує, з мінімальними негативними наслідками, з урахуванням розвитку вітчизняної економіки та її труднощів.

У цій роботі за мету поставлено розглянути деякі проблемні аспекти патентного захисту винаходів з точки зору його впливу на технологічний та соціальний розвиток суспільства.

Патент на винахід – є своєрідним договором між винахідником і суспільством, де перший ділиться з суспільством своїм винаходом, розкриваючи його суть у заявці на патент, а суспільство, в обмін на це, бере на себе зобов'язання із захисту прав винахідника в певному обсязі, на певній території впродовж певного часу. Законодавство країн, які мають патентну систему, чітко визначає вимоги до опису винаходу. Так, у ст. 12. п. 7. Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" зазначено: "Опис винаходу (корисної моделі) повинен викладатися у визначеному порядку і розкривати суть винаходу (корисної моделі) настільки ясно і повно, щоб його (тобто винахід – авт.) зміг здійснити (відтворити – авт.) фахівець у зазначеній галузі". Така вимога до опису винаходу в заявці не є вільною публікацією

цього опису передбачає розкриття суті винаходу, збагачуючи суспільний банк знань, і має сприяти зменшенню випадків використання комерційної таємниці, як за-собу захисту прав на винахід. Проте при цьому виникають і певні проблеми. Так, винахідники часто не бажають розкривати в заявці на патент суть винаходу, а опис винаходу виконують таким чином, аби задовольнити формальні вимоги до складання заявки, відтворити винахід за таким описом часто буває складно або і неможливо. Поширеною практикою є використання патенту з рекламною метою, для пошуку партнерів і осіб зацікавлених у покупці захищеної патентом (а часто пакетом патентів) технології. Стимулювання винахідницької активності шляхом надання винахіднику монополії на винахід несе в собі ризики надмірної монополізації, яка може справляти скоріше шкідливий вплив на технологічний та соціальний розвиток. В окремих випадках патенти наділяють своїх власників винятково високою "ринковою владою". Рівень цієї влади залежить від рівня затребуваності на ринку товарів та послуг, захищених патентами, а також від наявності аналогів чи замінників певної продукції. Особливо сильно "ринкова влада" патентовласників проявляється у сфері охорони здоров'я, зокрема фармацевтики, де ціною питання є життя та здоров'я людей. Як показали Грабовські та Вернон, після виходу на ринок ліків-дженериків (препаратів-аналогів) упродовж двох років по закінченню дії патентів на фармацевтичну продукцію, вартість оригінальних за-патентованих препаратів знижується в середньому на 37%. Хоча фармацевтика в цьому сенсі не є типовою галуззю, наприклад для мікроелектроніки та машинобудування цей показник складає в середньому 7% [19].

Часто наявність самих лише свідчень про можливість надання відкритого доступу до інформації, яка могла б бути об'єктом патентного захисту, призводить до миттєвої реакції ринку. Так, у 2000 р., по закінченню першого етапу проекту "Геном людини", президент США та прем'єр міністр Великобританії зробили заяву, в якій наголошувалось на тому, що основна інформація про геном людини, у т.ч. про нуклеотидні послідовності ДНК (які виступили об'єктом патентування) та її варіанти, має бути доступною вченим усього світу. Фондовий ринок миттєво відреагував на цю заяву падінням акцій біотехнологічних компаній.

Особливо гостро питання "ринкової влади" патентовласників стоїть у сфері охорони здоров'я малорозвинених країн, для населення яких вартість патентованих ліків може бути надто високою. Уряди таких країн зазвичай виступають за послаблення патентного захисту імпортної фармацевтичної продукції, за можливість вільно-го виготовлення дженериків, за можливість здійснювати

паралельний імпорт, за впровадження механізму примусового ліцензування, або навіть за повну відмову від надання охорони прав на патенти у фармацевтиці.

Одним із засобів обмеження патентної монополії є механізм примусового ліцензування. Цей інструмент застосовується в разі невикористання чи не повного використання захищеного патентом технічного рішення, він покликаний не допустити (або пом'якшити) ситуацію неповного задоволення потреб суспільства в товарах чи послугах захищених патентом. Зважаючи на інтереси країн що розвиваються, угода TRIPS (яка регулює торговельні аспекти об'єктів права інтелектуальної власності та є обов'язковою для прийняття всіма країнами-членами Світової організації торгівлі) залишає за урядами таких країн право на видачу примусових ліцензій на технології, які мають винятково важливе значення для населення, без згоди патентовласника за умови виплати йому компенсації.

Так, Бразилія домагалась успішного зниження вартості препарату ефавіренз (efavirenz) фірми "Merck" (на ринку з'явився під назвою "Стокрін" (Stocrin)) на 30 % після погрози з боку уряду застосувати процедуру примусового ліцензування. Проте, не задоволений розміром знижки, уряд Бразилії в травні 2007 р. видав примусову ліцензію на цей препарат, що дало змогу Бразилії закуповувати препарат -аналог у індійської фірми вартістю сорок п'ять центів за пігулку, що у вісім разів дешевше відпускної ціни оригінального препарату фірми "Merck", а згодом налагодити випуск і свого власного препарату. Це рішення було прийняте урядом Бразилії після надання примусової ліцензії на ефавіренз Таїландом у 2006 р.

Досвід розгляду можливості видачі примусових ліцензій на фармацевтичні препарати мають не лише такі далекі від нас екзотичні країни, як Таїланд, Бразилія та ПАР, але і близька Україні Білорусь. Там, щоправда, за результатом судового розгляду, примусова ліцензія (на яку претендувала одна відома індійська фармацевтична компанія) не була видана, що призвело до припинення поставок у Білорусь більш дешевого препарату проти шизофренії.

Генна інженерія є напрямком, на який покладаються великі сподівання щодо вирішення багатьох нагальних проблем людства, серед них проблеми енергетичного і продовольчого забезпечення, а також проблеми пов'язані з діагностикою та профілактикою хвороб, у тому числі спадкових. На тлі цього розвитку постали проблеми пов'язані з патентуванням в даній галузі.

У процесі розвитку генної інженерії та протеоміки у фірм, які займалися дослідженнями в цій сфері виникла необхідність у патентуванні сполук, які є частками ДНК або й цілих генів. Якщо ген було вилучено зі свого природного середовища (клітини) очищено, переміщено у штучне середовище, а його властивості детально описані – фірма має право патентувати такий ген, як будь-яку іншу хімічну сполуку. У зв'язку з тим, що донедавна зміна генів була досить складною нетривіальною процедурою, здійснення якої вимагало значних витрат на дослідження і розробки, створення генів зі зміненою структурою, як наслідок, потребувало патентування, яке могло б забезпечити відшкодування витрат і стимулювати подальші розробки в цій сфері. Патентні відомства не видають патенти на гени в їх природному стані, проте є можливість отримати патент на ген, у формі, що не відповідає початковій. Патентування у сфері біотехнології (зокрема генної інженерії) розвивається так само швидко, як і сама ця галузь. Так, права на патент на ген, що відповідає за ожиріння, були передані за 70 млн дол. США. Найбільшу кількість патентів на ген-

но-модифіковані організми було отримано в США (більше двохсот на поч. XXI ст.). Видача деяких патентів стала причиною широкого громадського обговорення. Напевно, найбільш відомою справою в цьому контексті є справа Ананда Чакрабарті (інженера компанії "General Electric"), який в 1972 р. подав заяву на штамп бактерії *Pseudomonas*, яка легко розщепляла вуглеводні та знищувала нафтову плівку на поверхні води чи ґрунту значно швидше ніж інші, відомі на той час, бактерії. Справа була завершена в 1980 р. видачею патенту. Для США, країни прецедентного права, ця подія стала початком активного патентування генів. Патент США на так звану "Гарвардську онкомишу" був отриманий у 1988 р., цій тварині було введено ген, що визначає розвиток раку, що робило її надзвичайно цінною в протиракових дослідженнях. Відзначимо, що патентне відомство Канади відмовило у видачі патенту на "онкомишу" через непатентоздатність цього винаходу, це рішення було підтвержене Апеляційним судом Канади в 2002 р. Європейське патентне відомство (ЄПВ) видало патент на "онкомишу", проте, шляхом внесення змін до формули винаходу, децю обмежило широту заявлених патентних прав. Патент США № 6331658 було видано на генно-модифіковану свиню, яка була виведена для вилучення з неї донорських органів, призначених для пересадки людині. Згідно з дослідженням, яке було проведене в 2005 р., з близько 23,5 тис. генів, які внесені в реєстр Національного центру біотехнологічної інформації (National Center for Biotechnology Information – США) на приблизно 4,5 тис. генів був виданий хоча б один патент, що складає майже 20 % усіх відомих на той момент генів людини. Запатентована також майже половина генів, що відповідають за розвиток раку. Лише одній корпорації "Incyte" належить 10 % усіх відомих генів людини. Практика патентування генів та живих організмів викликає занепокоєння не лише економістів але й представників релігійних громадських організацій, екологів, захисників прав тварин.

Важливими подіями в протистоянні прихильників та противників патентування генів стали справи проти фірм "Myriad Genetics" (власник патентів США на гени BRCA-1 та BRCA-2) та "Ariad Pharmaceuticals" (власник патенту на ген NF-kB). Гени BRCA-1 та BRCA-2 відповідають за розвиток раку і є надзвичайно важливим для досліджень цієї хвороби. Інший ген, патент на який підлягав оскарженню, NF-kB впливає на роботу багатьох органів організму. Недолік цих патентів полягав у тому, що вони надто широко описували предмет свого захисту. Патент на ген BRCA-1 фактично забороняв ученим та конкурентам досліджувати послідовності ДНК, що зустрічаються у 80 % людських генів. ЄПВ видало фірмі "Myriad Genetics" низку патентів, що стосуються генетичної схильності до раку (зокрема патенти на гени BRCA-1 і BRCA-2), проте суттєво обмежили патентовласника в правах. На думку експертів, отримання фірмою "Myriad Genetics" патентів на гени BRCA-1 та BRCA-2 у заявленому вигляді могло б суттєво загальмувати розвиток досліджень у цьому напрямку, уповільнити впровадження цих розробок у практику і спричинити їх подорожчання для споживача (мова йде, зокрема, про тести на генетичну схильність до раку). Отримання цих патентів у США призвело до того, що провідні онкоцентри країни припинили розробку дешевих методів тестування, у той час як в Європі такі методи застосовуються без обмежень. Вартість повного генетичного тесту фірми "Myriad Genetics" в США складає 4,5 тис. дол. (часткового – 2,5 тис. дол. США) [1].

Противники патентування генів, зокрема науковий радник Американського союзу громадських свобод

(American Civil Liberties Union) М. Грінберг, не вважають, що відміна генетичних патентів негативно вплине на розвиток цієї галузі; більше того, є дані, які дозволяють стверджувати, що відкритість цієї інформації надає можливість іншим компаніям у цій галузі розробляти більш дешеві методи аналізів, чого вони не можуть сьогодні робити через закритий доступ до інформації, захищений патентами. З такою думкою не погоджуються прихильники системи патентування генів, які вважають, що повна її відміна негативно вплине на обсяг інвестицій у дослідження та розробки в галузі генної інженерії та відповідно негативно позначиться на розвитку всієї індустрії, у чому не зацікавлені споживачі. За даними Американської медичної асоціації (American Medical Association) 85 % усіх досліджень, доведених до стадії клінічних тестів, були виконані приватними компаніями. При цьому обсяг приватних інвестицій у цю сферу за останні десять років склав два мільярди доларів (це втричі більше, ніж змогла інвестувати держава).

Навряд чи є доцільною повна відміна системи патентування генів, але ця система повинна еволюціонувати та ставати більш соціально відповідальною. Привабливою є модель державно-приватного партнерства, яка передбачає систематизацію найбільш важливих генів та передачу інформації про них у державні лабораторії для досліджень, при цьому патент може зберігатись за патентовласником, права якого в цьому разі будуть, щоправда, дещо обмеженими. Пацієнт зможе купити запатентований тест, але ця модель передбачає також наявність на ринку його більш дешевих аналогів. Це, з одного боку, не буде позбавляти біотехнологічні компанії стимулів до подальших розробок, а з іншого – створить на ринку більш конкурентне середовище.

Ще одним суперечливим напрямком патентування, з точки зору його доцільності в інтересах розвитку галузі, є патентування програмного забезпечення (ПЗ). У більшості країн світу комп'ютерні програми не внесені до переліку об'єктів, що підлягають патентуванню. Так, у ст. 10 п. 1 угоди TRIPS зазначено: "Програми для електронно-обчислювальних машин, як вихідний текст, так і об'єктний код, захищаються як літературні твори у відповідності з Бернською конвенцією (1971 р.)". Українське законодавство у сфері захисту прав на інтелектуальну власність у даному аспекті приведені до відповідності до міжнародних норм. У ст. 8. Закону України "Про авторське право і суміжні права" комп'ютерні програми визначаються як об'єкти захисту нормами авторського права. Більше того, у ст. 52 п. 2 Європейської патентної конвенції програмне забезпечення внесено до переліку об'єктів, патентування яких прямо заборонене. Проте така практика поширюється не на всі країни світу. Так, у США, патентне законодавство якого є доволі ліберальним, а перелік патентоздатних об'єктів є широким, отримання так званих софтверних патентів є поширеною практикою [3, с. 32–45]. Активна їх видача почалась після справи "Diamond versus. Diehr", яка завершилась видачею в 1981 р. патенту на спосіб вулканізації синтетичної гуми. Особливість справи полягала в тому, що в запатентованій розробці програмна частина була важливим елементом описаного методу і була тісно пов'язана з апаратною частиною. Кількість патентів США на програмне забезпечення зросло з менш ніж двох тисяч у 1985 р. до шістнадцяти тисяч у 2005 р. Сприяла такому зростанню кількості виданих патентів на ПЗ у тому числі практика патентування бізнес методів, яка отримала поширення після справи "State Street Bank & Trust v. Signature Financial Group" [28]. В Європі питання доцільності патентування ПЗ стало предметом громадської дискусії, яка особливо гостро розгорілася в

процесі спроби прийняття "Директиви про можливість патентування винаходів реалізованих за допомогою комп'ютера" (Directive on the patentability of computer-implemented inventions) яка мала внести ПЗ до переліку об'єктів, що підлягають патентуванню. Прихильники патентування ПЗ наполягають на тому, що патентний захист ПЗ стимулюватиме його розвиток, що з рештою несе вигоди споживачу, втілені у більш якісний продукт. Варто відзначити, що найбільш активними провідниками такої позиції в Європі виступають великі компанії, такі як "Microsoft", "IBM", "Hewlett-Packard", чи відомі асоціації, такі як "DigitalEurope". Противники патентування ПЗ, зокрема Фонд, за вільну інформаційну інфраструктуру (Foundation for Free Information Infrastructure), і схилиються до думки про те, що можливість патентного захисту ПЗ навряд чи буде стимулювати розвиток цієї галузі, оскільки буде надавати більш широкі можливості конкурентної боротьби великим компаніям, стримуючи вихід на ринок молодих фірм, і може призвести до домінування великих американських компаній на європейському ринку, який представлений переважно малим і середнім бізнесом. У результаті, активна позиція противників патентів на ПЗ вплинула на рішення Європарламенту, який 6 липня 2005 р. відхилив "Директиву про можливість патентування винаходів реалізованих за допомогою комп'ютера" [29].

Противники патентів на ПЗ (аргументи яких досить повно представлені на сайті [11]), вказують іще на три основні проблеми (безвідносно специфіки європейського ринку). Перша пов'язана з невисоким, на думку деяких спеціалістів, рівнем компетентності експертів органів патентної експертизи, які, не будучи діючими програмістами, не завжди добре орієнтуються в останніх розробках у галузі програмування, що призводить до видачі патентів низької якості (тобто патентів, які не повною мірою відповідають вимогам відповідного технічного рівня, новизни та корисності). Це сприяє, зокрема, діяльності фірм, відомих як "патентні тролі", мова про які піде нижче. Друга проблема пов'язана з тим, що спроба отримати патенти на алгоритми сприймається окремими спеціалістами як спроба запатентувати фундаментальні закони природи, патентування яких заборонене (до них відносяться в тому числі й математичні закони). Третя проблема полягає в тому, що інформаційні технології розвиваються настільки швидкими темпами, що деякі ідеї, які іще вчора були новими та оригінальними, вже за кілька років перестають бути такими і стають тривіальними, стандартними рішеннями. У ситуації, коли розвиток ідей за якимось технічним напрямком суттєво випереджає рівень винаходу, захищеного патентом, поширення патентної монополії на такі технічні рішення сприяє, скоріше, негативний ефект на технологічний розвиток галузі. Цілком можливо, що виходом з цієї проблеми могло б стати введення особливого режиму охорони для ПЗ, який би міг характеризуватись меншими строками захисту (десять років або й менше) [25].

Як демонструють Джаффе та Лернер, розвиток системи патентування винаходів упродовж останніх 150 років характеризувався збільшенням рівня патентного захисту взагалі та збільшенням тривалості дії патентів зокрема.

Варто зазначити, що і сама практика застосування системи патентного захисту (безвідносно технологічного напрямку) в окремих випадках не сприяє ні збагаченню суспільства новими корисними ідеями (у широкому сенсі), ні технологічному розвитку. Мова йде про окремі бізнес-прийоми, які застосовуються в патентній сфері, до яких відносяться стратегія патентного стримування

конкурентів або патентне блокування (patent blocking), а також діяльність фірм, відомих як "патентні тролі".

Необхідність стримування конкурентів є вагомим аргументом на користь активного формування патентних портфелів. Як показано в роботі, для 81,8 % досліджених американських фірм стратегія патентного стримування є важливим мотивом патентування [17]. Стратегія патентного блокування передбачає отримання патентів за напрямками, які фірма не планує розвивати (через відсутність виробничих можливостей чи з інших причин), проте отримавши патенти на ключові ідеї, фірма має намір завадити своїм конкурентам розвивати цей технологічний напрям і закріпитися у визначеному сегменті. Заходом, який міг би пом'якшити негативний ефект від реалізації фірмами подібної стратегії, могло б стати впровадження ефективної системи примусового ліцензування в разі не використання, або не повного використання фірмою отриманого патенту.

Друга стратегія патентування, яка не сприяє технологічному розвитку суспільства, а скоріше гальмує його, є характерною для фірм, відомих як "патентні тролі". "Патентний троль" (термін увів американський юрист Пітер Деткін) – це фірма, яка не займається виробництвом продукції та зазвичай не веде ніяких досліджень (окрім чисто абстрактних), така фірма є власником досить великої кількості патентів, які реєструються або цією фірмою, або купуються в інших. Зазвичай фірма намагається запатентувати різні варіанти розвитку найбільш перспективних технологій з тим, аби в майбутньому, коли цей напрям розвитку технології якось інша фірма реалізує на практиці, пред'явити цій фірмі вимоги щодо відшкодування за порушення прав на певний винахід. Проблема полягає в тому, що з такою компанією важко боротися її ж зброєю, і неможливо подати зустрічний позов щодо порушення патентних прав, оскільки, як правило, така компанія не займається виробництвом продукції. Одним з джерел формування портфеля патентів таких компаній ("тролів") є придбання патентів у фізичних осіб-винахідників (зазвичай такі патенти не коштують дорого), а також патентів фірм, що знаходяться на різних стадіях ліквідації та змушені продавати свої патенти на аукціоні (такі патенти зазвичай також вдається придбати достатньо дешево). Найбільшу активність "патентні тролі" проявляють у сфері інформаційних та телекомунікаційних технологій.

Найбільш сприятливою для діяльності "патентних тролів" є ситуація, за якої вимоги до патентоздатності винаходів не є високими, а судовий захист захищеної патентами інтелектуальної власності є сильним. Найбільш сприятливим у цьому відношенні є бізнес-середовище США. Так, у США частка патентів виданих за поданими заявками сягає 95 % від загальної кількості поданих заявок. Частка судових справ щодо порушення прав на патенти США в 90 % вирішуються на користь позивача (патентовласника) [5]. Так, невелика американська компанія "Minerva Industries" у 2008 р. отримала патент на пристрій, схожий на смартфон, і подала в суд на півтора десятка світових лідерів у виробництві мобільних телефонів [27]. Інша невелика американська компанія "Information Protection and Authentication" придбала права на патенти, що були видані в середині 90-х років ХХ ст., у яких описані елементи противірусних та операційних систем у програмному забезпеченні. У 2008 р. ця фірма подала в суд одразу на тридцять вісім фірм-світових лідерів у галузі виробництва комп'ютерів та програмного забезпечення [22; 18].

"Патентні тролі" – це зазвичай невеликі фірми. Так, є компанії "Saxon", заснованої в 2007 р., штат працівників налічує всього п'ять осіб, проте за не тривалий час свого

існування "Saxon" придбала близько 180 патентів, а нині спираючись на наявний у себе портфель патентів успішно судиться зі світовими лідерами у виробництві мобільних телефонів, причому звинувачення пред'являються за патентами виданими в 1990-х роках [26]. Часто атака "троля" не доходить до суду, а недобросовісна фірма обмежується лише погрозою в подачі позову. Ураховуючи вартість судових розглядів для їх учасників, "атаковані" компанії намагаються домовитися з "тролем" не доводячи справу до суду, така домовленість оформляється у формі ліцензії на використання патенту, що належить "тролю". Ситуація, що склалась, змусила низку відомих фірм, які часом піддаються атакам "патентних тролів" ("Microsoft", "Intel", "IBM" та "RIM" (Канада)), підписати спеціальний лист-звернення до конгресу США з проханням зменшити ліміт виплат, які могли б вимагати власники патентів за порушення своїх прав, з метою зменшення збитків завданих "тролями" та згорання практики подібних маніпуляцій патентним правом.

Часто провести чітку межу між зловживанням системою патентного захисту і діяльністю, яка дійсно приносить суспільну користь, буває не просто. Представники компаній, стратегія патентування яких має елементи властиві "патентним троям", стверджують, що своєю діяльністю вони створюють вторинний ринок патентів, а концентруючи у своїх руках сотні (а інколи навіть тисячі) патентів і формуючи з них патентні портфелі за "тематичними напрямками" вони тим самим збільшують їх ліквідність та полегшують доступ до новачій за рахунок грамотного ліцензійного менеджменту. Так, одна компанія, яку класифікують як "патентного троя", маючи у своєму активі близько 30 тис. патентів (щорічно ця компанія подає близько 450 заявок на патенти та активно купує патенти в інших фірм), у період з 2000 по 2010 рр. виплатила інвесторам близько одного мільярда доларів, отриманих від роялті, сплачених за укладеними ліцензіями, не вдаючись до судових розглядів [10].

Діяльність "патентних тролів" не обмежується ліберальними США, вони також діють на пострадянському просторі. Так, у 2000 р. ЗАТ "Інтелект", зареєстроване в Російській Федерації, вимагало від провідних виробників скляних та пластикових пляшок виплат за те, що вони порушують права на патент, описаний як "пляшка", права на який належать цій фірмі.

Одним із методів боротьби з "патентними троями" є діяльність таких компаній як "RPX Corporation" та "Allied Security Trust", які скуповують патенти, аби вони не дістались "патентним троям", а потім за щорічний внесок (який залежить від розміру компанії-клієнта) надають ліцензійний доступ для своїх клієнтів до технологій. Так, клієнтами компанії "RPX Corporation" є п'ятдесят сім відомих виробників програмного забезпечення, мобільних телефонів та комп'ютерної техніки, фонд "RPX Corporation" складає півтори тисячі патентів.

Для боротьби з "патентними троями" пропонують наступні заходи: покращити якість патентної експертизи патентних відомств країн; ввести обмеження на максимальний розмір відшкодування за порушення прав на патенти; відпрацювати ефективний механізм примусового ліцензування в разі невикористання фірмою свого винаходу.

Отже, попри позитивні ефекти від застосування патентної системи, до яких відносять заохочення винахідницької діяльності та збагачення суспільних знань, варто зазначити, що надмірний патентний захист несе в собі загрозу монополізації ринку, тягар якої лягає на плечі споживачів і не сприяє ні соціальному, ні технологічному розвитку. З метою пом'якшення тиску великих патентовласників на ринки країн, що розвиваються, угодою ТРІПС передбачені певні механізми, зокрема

адаптаційний перехідний період до повної імплементації передбачених угодою стандартів охорони прав на інтелектуальну власність та застосування механізму примусового ліцензування й паралельного імпорту. Фармацевтика, генна інженерія та IT-індустрія є сферами, де дискусія про оптимальний режим патентної охорони точиться найбільш гостро. Необхідність узгодження інтересів патентовласників та споживачів призводить до постійного вдосконалення законодавства у цій сфері. Окремі бізнес-прийоми, які практикуються фірмами у сфері патентування (патентне стримування конкурентів та діяльність "патентних тролів"), не сприяють ні соціальному ні технологічному розвитку. Пом'якшення наслідків (якщо не повне їх усунення) застосування таких прийомів вимагає внесення певних змін у патентне законодавство країн, де ці проблеми постають особливо гостро.

Перспективи подальших розробок у цьому напрямку, на наш погляд, полягають у тому, аби знайти застосування викладеному вище досвіду країн світу в українських реаліях.

1. Бабицкий А. Человеческие гены перешли в общественную собственность [Электронный ресурс] / А. Бабицкий // Forbes. – 06.04.2010. – Режим доступа : <http://www.forbes.ru/blogpost/47753-chelovecheskie-geny-pereshli-v-obshchestvennuyu-sobstvennost>. – Название с экрана.
2. Базилевич В. Д. Интеллектуальная собственность : креативы метафизического поиска : [монография] / В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн. – К. : Знання, 2008. – 687 с. 3. Боровская Е. А. Правовая охрана компьютерных программ и баз данных [Электронный ресурс] / Е. А. Боровская, В. И. Кудашёв ; [под ред. С. С. Лосева, А. А. Успенского] ; Республиканский центр трансфера технологий Респ. Беларусь ; Гос. Ком. по науке и технологиям ; UNDP; UNIDO. – Режим доступа : http://www.icsti.su/uploaded/201003/intel_prop/18.pdf. – Название с экрана.
4. Вашук Г. В. Первая попытка получить принудительную лицензию не удалась [Электронный ресурс] / Г. В. Вашук // Патентный поверенный. – 2008. – Режим доступа : <http://rbis.su/article.php?article=87>. – Название с экрана.
5. Гуриев С. Опыт патентной реформы США / С. Гуриев // ИС. Промышленная собственность. – 2008. – № 2. – С. 64. 6. Жарінова А. Г. Роль інтелектуальної власності в стратегії економічного розвитку України на початку 21-го століття [Електронний ресурс] / А. Г. Жарінова // Підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. праць ; [гол. ред. В. М. Загоруйко]. – К. : НАУ, 2011. – Вип. 29. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_29/Jarinova.pdf. – Назва з екрана.
7. Кальевич С. У биотехнологических компаний нет выхода : либо погрязнуть в судебных исках, либо идти на компромиссы [Электронный ресурс] / С. Кальевич. – 31.03.2010. – Режим доступа : <http://slon.ru/articles/344424>. – Название с экрана.
8. Каміл Ідріс. Интеллектуальная Власність – потужний інструмент економічного зростання : [монографія] ; [Електронний ресурс] / Каміл Ідріс. – Режим доступу : http://know-ua.com/books/kamil_idris. – Назва з екрана.
9. Мануков С. Патентные войны [Электронный ресурс] / Сергей Мануков // Эксперт. – 25.10.2010. – № 42. – Режим доступа : http://expert.ru/expert/2010/42/patentnue_voiny. – Название с экрана.
10. Мирвольд Н. О патентных троллях и рынке изобретений [Электронный ресурс] / Мирвольд Натан // Harvard Business Review Россия. – 2010. – Режим доступа : <http://rbis.su/article.php?article=68>. – Название с

11. Foundation for Free Information Infrastructure [Electronic resource]. – Access mode to a resource : <http://epla.ffiil.org>. – Title from the monitor.
12. Підприємора О. Л. Право інтелектуальної власності : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / [ред. О. Л. Підприємора, О. Д. Святоцького. – [вид. 2-ге, пер. та доп.]. – К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2004. – 672 с.
13. Соглашение по торговым аспектам прав интеллектуальной собственности (TRIPS) [Электронный ресурс] / World Trade Organization ; Роспатент. – Режим доступа : http://www.rupto.ru/norm_doc/sod/norm_doc/mejd_doc/trips.html#l. – Название с экрана.
14. Фелицына С. Б. Принудительное лицензирование патентов на фармацевтические препараты в Европейском Союзе [Электронный ресурс] / С. Б. Фелицына, А. Е. Богачева // Биржа интеллектуальной собственности. – 2005. – № 5. – Режим доступа : <http://www.sojuzpatent.com/doc/125.doc>. – Название с экрана.
15. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / П. М. Цибульов. – К. : ІВЦ "Політехніка", 2005. – 232 с.
16. Brazil to Break Patent on Merck AIDS Drug [Electronic resource] / BBC news. – Access mode to a resource : <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6626073.stm>. – Title from the monitor.
17. Cohen M. Protecting Their Intellectual Assets Appropriability Conditions and Why u.s. Manufacturing Firmspatent (or not) : Working Paper [Electronic resource] / Wesley M. Cohen, Richard R. Nelson, John P. Walsh ; The National Bureau of Economic Research. – Access mode to a resource : <http://www.nber.org/papers/w7552>. – Title from the monitor.
18. David Chartier. Microsoft, Symantec, More Sued Over OS Permissions Patent [Electronic resource] / David Chartier ; ARS technica. – Access mode to a resource : <http://arstechnica.com/software/news/2009/01/microsoft-symantec-more-sued-over-os-permissions-system.ars>. – Title from the monitor.
19. Grabowski H. Effective Patent Life in Pharmaceuticals / H. Grabowski, J. Vernon // International Journal of Technology Management. – 2000. – Vol. 19. – P. 98–120.
20. Greenpeace Blocks EU Patent Office [Electronic resource] / Deutsche Welle. – 06.04.2004. – Access mode to a resource : <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,1163693,00.html>. – Title from the monitor.
21. Jaffe A. Innovation and its Discontents : How our Broken Patent System is Endangering Innovation and Progress, and What to do about It / A. Jaffe, J. Lerner. – USA : Princeton University Press, 2007.
22. Katie Marsal. Apple Among PC Makers Sued Over OS Permissions Tech [Electronic resource] / Katie Marsal ; Apple Insider. – 19.01.2009. – Access mode to a resource : <http://www.appleinsider.com/articles/09/01/19.html>. – Title from the monitor.
23. Nancy T. Gallini. The Economics of Patents : Lessons from Recent U.S. Patent Reform / Nancy T. Gallini // Journal of Economic Perspectives. – 2002. – Vol. 16. – P. 131–154.
24. Nelson R. The Market Economy, and the Scientific Commons / R. Nelson // Research Policy. – 2004. – Vol. 33. – P. 455–471.
25. Nilay Patel. The "Broken Patent System" : How We Got Here and How to Fix It [Electronic resource] / Nilay Patel. – 11.08.2011. – Access mode to a resource : <http://www.theverge.com/2011/08/11/broken-patent-system>. – Title from the monitor.
26. Nokia, RIM и Palm атакованы очередным "патентным троллем" [Электронный ресурс]. – 18.01.2009. – Режим доступа : <http://www.cybersecurity.ru/news/62595.html>. – Название с экрана.
27. Smartphones Patented... Just About Everyone Sued 1 Minute After Patent Issued [Electronic resource] / Techdirt. – Access mode to a resource : <http://www.techdirt.com/articles/20080124/16382062.shtml>. – Title from the monitor.
28. State Street Bank Trust Co v. Signature Financial Group inc. : No. 96–1327. July 23, 1998 [Electronic resource] / United States Court of Appeals, Federal Circuit. – Access mode to a resource : <http://caselaw.findlaw.com/us-federal-circuit/1152542.html>. – Title from the monitor.
29. Software Patent Bill Thrown Out [Electronic resource] / BBC News. – 6.07.2005. – Access mode to a resource : <http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/4655955.stm>. – Title from the monitor.

Надійшла до редакції 2 6 . 1 2 . 1 1

